

НЕВРОКОПСКА ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ "ДИМИТЪР ТАЛЕВ"

гр. Гоце Делчев, бул. "Гоце Делчев" №36, тел.: 0751/60151, e-mail: npgdt@mail.bg, www.npg-gd.com

ПРОГРАМА

ПО КАРИЕРНО ОРИЕНТИРАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

В НПГ „ДИМИТЪР ТАЛЕВ“

за

учебната 2021-22 г.

1. Основни съдържателни характеристики на Програмата

Програмата за кариерно ориентиране на учениците на ниво училище се базира на адаптиран вариант на разработения от С. Лоу и Т. Уотс (S. Low and T. Watts) модел на кариерно образование в средното училище. Съгласно тази рамка, съдържанието е структурирано в четири глобални области, които С. Лоу и Т. Уотс представят с абревиатурата DOTS, а именно: Decision (решение), Opportunity (възможност), Transition (преход) и Self-awareness (самоосъзнаване).

В Програмата за кариерно ориентиране са дефинирани 4 тематични ядра:

- Ядро 1 **Осъзнаване на възможностите**
- Ядро 2 **Самоосъзнаване**
- Ядро 3 **Учене за вземане на решение**
- Ядро 4 **Учене за осъществяване на преход**

Тези ядра обобщават основните компетентности, които дейностите по кариерно ориентиране в училище целят да изградят. Те подпомагат активното участие на учениците в овладяването на знания и формирането на умения за вземане на информирани решения относно образование, професионална подготовка и възможности за професионална реализация и кариерно развитие след завършване на училище.

Програмата е структурирана съобразно видовете и етапите училищно образование, съгласно ЗПУО, а именно: професионално образование, отново в два етапа – първи гимназиален (VIII – X клас) и втори гимназиален (XI – XII клас). За всеки етап и степен са посочени теми от четирите ядра, методи за работа с учениците, организационни форми за реализиране на конкретните теми, инструменти за работа по отделните теми, изпълнител/изпълнители на темата, време и място на провеждане и форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда.

Темите от отделните ядра отчитат спецификата на различните етапи на образование, а също и различния характер на училищната подготовка.

Спецификата на темите, подходите и организационните форми са съобразени с възрастовите особености на учениците и с учебното съдържание по отделните учебни предмети, а разпределението на темите по учебни срокове отчита различното им натоварване в рамките на учебната година.

С нарастване на възрастта на учениците постепенно намалява относителният дял на темите, свързани с осъзнаване на възможностите за сметка на нарастване на относителния дял на темите, свързани с формиране на умения за вземане на решения и подготовка за преход към пазара на труда.

Таблица 1 – Разпределение на темите за кариерно ориентиране на учениците по ядра, етапи и класове

Етап:	Клас	Ядро 1. Осъзнаване на възмож- ностите	Ядро 2. Само- осъзнаване	Ядро 3. Учене за вземане на решение	Ядро 4. Учене за осъществяване на прехода	общо теми
I гимназиален	VIII	3	4	2	2	11
	IX	3	4	2	2	11
	X	3	4	2	2	11
II гимназиален	XI	3	4	2	3	12
	XII	2	3	3	4	12

Разпределението на темите по посочените ядра се отнася за една учебна година, като включва разнообразие от организационни форми за тяхното провеждане (обучение, групови дискусии, викторини, състезания, кръгли маси и др.), както и място на провеждане (час на класа, учебен час, извънучебно време, извън училище и др.). Всяка от темите може да изисква различен брой учебни или астрономически часа за нейното реализиране, което се определя от задачите, които трябва да бъдат постигнати, организационната форма за нейното провеждане и възрастта на учениците.

В приложение към съдържателната част на Програмата са включени примерни идеи и подходи за запознаване на учениците с различни теми и дейности по кариерно ориентиране, илюстриращи специфични организационни форми за тяхното провеждане, специфични методи и средства за тяхното реализиране, обусловени от възрастовите особености на учениците, етапите на тяхното кариерно развитие и вида образование според подготовката.

Програмата определя характеристиките на основните дейности по кариерно ориентиране, чрез които ще се реализира, и описва организационните форми, методите и насоките за кариерно ориентиране на учениците.

Методите за работа включват широк спектър от разнообразни и иновативни организационни форми и методи, присъщи за кариерното ориентиране на учениците. В тях участват както екипите на училищно ниво (педагогически съветник, класни ръководители, учители и училищно ръководство), така и родители, представители на бизнеса и при необходимост – специалисти, особено в случаите, които се отнасят до ученици със специални образователни потребности и ученици, застрашени от отпадане.

За целите на ефективното изпълнение на Програмата е сформирани екип, който включва директор, педагогически съветник, класни ръководители/учители/ресурсни учители и технически сътрудник. Отговорностите на всеки член на екипа за реализиране на Програмата на ниво училище са подробно описани, като са определени и времето и мястото на изпълнение на дейностите, заложи в Програмата (учебни часове по отделни учебни предмети, час на класа, извънучебни, извънучилищни дейности и др.). Времето за реализация на дейностите по кариерно ориентиране в различните възрастови групи е посочено в учебни и астрономически часове.

ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Професионалното образование осигурява усвояването на общообразователна подготовка и придобиването на степен на професионална квалификация по професия. Професионалното образование и обучение се осъществява по професии, включени в Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО). Професиите в списъка са представени по области на образование, професионални направления и степен на професионална квалификация.

За последните десет години учениците в професионалното образование намаляват с почти една четвърт на фона на нарастващото търсене на специалисти с професионална квалификация. Анализът „Професионално образование и заетост“¹ акцентира върху последствията от рязкото намаляване на интереса към професионалното образование и снижаващото се качество в професионалните гимназии - глад за средни специалисти.

Завършилите професионално образование представляват над една трета от работната сила у нас², като те са икономически по-активни, с по-висок коефициент на заетост и по-ниска безработица спрямо завършилите средно образование.

Кариерното ориентиране има важна роля за осъществяване на връзката между професионалното образование и пазара на труда.

От една страна, повишаването на информираността на ученици и родители относно нарастващото търсене на специалисти с професионална квалификация привлича мотивирани млади хора към професии, които имат стратегическа важност, осигуряват добра кариерна перспектива и множество възможности за надграждане на образованието. Това носи ползи както за индивида, така и за икономиката и обществото и утвърждава престижа на професионалното образование.

В същото време, кариерното ориентиране има роля не само на „входа“ на системата за професионално образование и обучение, но и за гарантиране на успешната реализация на завършващите професионално образование чрез допълване на специфични професионални компетентности с преносими умения, приложими във всички сфери на живота. Това са например умения като планиране, работа в екип, лидерство, комуникативност, отговорност, инициативност, нагласа за учене и много други. Точно тези „меки“ умения осигуряват възможността учениците да представят и реализират придобитата квалификация на работното място и да осъществяват гъвкави преходи и да управляват ефективно своята кариера.

Специфика на кариерното ориентиране на учениците в професионалното образование

Осъществяването на връзката училище – пазар на труда е от особена значимост в професионалното образование и определяща по отношение на ролята на кариерното ориентиране. Кариерното ориентиране на учениците в училището е насочено към апробиране, изясняване и затвърждаване на направения избор. В рамките на своето образование учениците придобиват втора или трета степен на професионална квалификация и получават възможности за реализация и повишаване на своята квалификация.³ В този смисъл кариерното ориентиране в професионалното образование е необходимо да отговори на потребността от изграждане и разбиране на връзката между изучаваната професия, необходимите умения и възможностите за реализация.

Формирането на умения за управление на кариерата през целия живот разширява възможностите за достъп на завършващите професионално образование до пазара на труда. Освен **специфичните професионални компетентности**, търсени от бизнеса, които се формират в рамките на професионалното образование и обучение, учениците следва да овладеят и репертоар от **ключови преносими умения**. С тяхна помощ те ще могат по-ефективно да се възползват от получената квалификация, което е от полза както за индивида (ученика), така и за икономиката и обществото като цяло. Както беше споменато, сред тези ключови умения са способността за проучване и анализиране на информация; адекватна самооценка; умения за вземане на решение; за убедително представяне на интервю и на работното място; предприемчивост, мотивация; ефективно екипно взаимодействие и управление на времето; умения за планиране на професионалното развитие и много други.

¹ Професионално образование и заетост - предимства, слабости, възможности и опасности. Институт за пазарна икономика, 2015 -

<http://ime.bg/var/images/VocationalEducation-Employment.pdf>

² НСИ, 2014.

³ Рамкова програма В за професионално образование с придобиване на втора или трета степен на професионална квалификация

<http://www.mon.bg/?go=page&pagelid=2&subpagelid=42>

Интересът и активното участие на работодателите в процеса на професионално образование и обучение дават възможност и за много по-разнообразни, практически ориентирани и атрактивни за учениците форми на кариерно ориентиране, както и за предоставяне на актуална информация, обратна връзка и полезни насоки за професионалното развитие.

Цели:

- Затвърждаване на професионалното образование като привлекателна възможност за обучение, включваща способностите и желанията на учениците, и наличните ресурси, изисквания на пазара на труда и перспективите за намиране на работа; привличане и задържане на мотивирани ученици с интереси и нагласи за професионална реализация и кариерно развитие по професията, която изучават;
- Подобряване на връзката между образованието и пазара на труда чрез кариерно информиране и активното включване на бизнеса в осигуряването на атрактивна и адекватна подготовка по професии; осигуряване на обратна връзка от страна на работодателите за подобряване на компетентностите на обучаваните и информация за потребностите на конкретните икономически сектори;
- Подпомагане реализацията на завършващите професионално образование чрез подкрепа за придобиване на ключови умения за планиране и управление на кариерата, стимулиране на активността на учениците, придобиването на работен опит и умения чрез стажове и практика и насърчаване на тяхната мобилност и гъвкавост;
- Намаляване на преждевременно напусналите училище и на младежите с ниско образователно и квалификационно равнище.

Задачи на кариерното ориентиране в професионалното образование:

- Стимулиране на развитието по професии, търсени на пазара на труда;
- Формиране на умения за планиране на кариерното развитие; умения за справяне с предизвикателства; обединяване на избора на професия с избора на възможности за образование, обучение и заетост.
- Насърчаване на придобиването на практически опит и умения (вкл. чрез дуално обучение) и обучение в умения за заетост, които да осигурят по-голяма пригодност и адекватност на завършващите към изискванията на работодателите;
- Предоставяне на адаптирано към потребностите на младите хора информиране и консултиране относно възможностите за придобиване на професионална квалификация, дуално обучение, стажуване и чиракуване на работното място, а също така и насочване към гъвкави пътеки за реинтеграция на отпадналите, и програми за субсидирана заетост за безработни младежи с ниско образователно равнище и без квалификация, в съответствие с потребностите на пазара на труда.

Очаквани резултати:

- Придобити умения за гъвкави преходи при необходимост от смяна на професионалните избори-решения;
- Придобити умения за професионално адаптиране и интегриране в професионална среда;
- Придобити умения за професионална мобилност и преодоляване на предизвикателства и кризисни кариерни ситуации;
- Познание за съществуващите и нововъзникващи професии; придобити компетентности, необходими за овладяването и успешното им изпълнение;
- Придобити умения за планиране на перспективите за развитие в рамките на избраната професия или по друг алтернативен маршрут;
- Придобити умения за заетост – способност за проучване на възможностите, които професиите дават; добро самопознание на своите интереси, способности, умения, особености на личността, цели, ценности, заложби и дефицити;
- Придобити умения да взема решения и да ги реализира, за да осъществи успешно прехода към пазара на труда или по-висока образователна степен.

Индикатори за постигнатите резултати:

- Могат да аргументират причините за смяна на избора на професия, което е свързано със смяна и на училището; Участват в дейности за изява на професионалните си способности;
- Могат да разсъждават върху плюсове и минуси на посредничеството: връзката работодатели-училище-ученик за професионална адаптация през годините на професионална подготовка;
- Могат да дискутират и да вземат решения съобразно професионални ценности, професионална култура, професионален менталитет;
- Могат да представят продуктов еквивалент на свои професионални практически дейности, свързани с бъдещата им реализация

Специфични потребности от кариерно ориентиране на учениците в Първи гимназиален етап (VIII – X клас) – професионално образование:

- Осъществяване на плавен преход от прогимназиален етап към началните години на професионално самоопределяне, идентифициране и конкретизиране на интересите в определени професионални области и по-нататъшни образователни

и трудови предпочитания (професионално образование, професионална квалификация, кариера, професия, длъжност, работна позиция).

- Поддържане на мотивацията и интереса на осмокласниците, които тепърва се ориентират в новото училище и често са разочаровани от липсата на специални предмети по професията в осми клас; запознаване с програмата, методите и етапите на професионалната подготовка, изграждане на адекватни очаквания и представа за ролята на изучаваните дисциплини в професионалното им бъдеще. Особени усилия са нужни за повишаване на мотивацията на ученици, които са приети в съответното училище (професионална гимназия) не по първо желание или под натиск; за изясняване на алтернативите за продължаване на образованието или пренасочване към друга сфера.
- Информация за възможностите за продължаващото професионално образование и кариера в избраната сфера и подкрепа за изследване на направения професионален избор в условията на непрекъснати промени на пазара на труда, както и в резултат на богатия спектър от кариерни възможности и работни позиции, които могат да произтекат от широко проектираното професионално образование и обучение.
- Стимулиране на инициативността и увереността на учениците при планиране на професионалното развитие; задълбочаването на уменията за обективен самоанализ и ясно дефиниране на нуждите, които отразяват степента на професионална зрялост и готовността за вземане на решения.

Цели на Програмата за кариерно ориентиране в Първи гимназиален етап (VIII – X клас) – професионално образование :

Формиране на умения за управление на кариерното развитие: себепознание, увереност в себе си и в собствените умения и способности, както и умения за планиране, определяне на цели и вземане на решения.

Задачи, подчинени на целите:

- Придобиване на знания за характера и динамиката на пазара на труда; формиране на разбиране за тясна взаимовръзка между професиите и необходимост от преносими, широко приложими умения. Разбиране и осъзнаване на значението на информирания избор;
- Познаване и разбиране на собствения „Аз“ и съотнасянето му към желаната кариера: Познаване и осмисляне на ключовите компоненти на човешката индивидуалност: характерови особености, интереси, умения, способности, мотиви, нагласи, ценности и др.; Усъвършенстване уменията за са-моанализ и обективна самооценка; Разпознаване и подреждане по приоритет на собствени професионални интереси; Знания за това, какво могат и какво биха искали да могат, и умения за съ-отнасяне на собствени интереси към условията на пазара на труда;
- Изграждане на умения за кариерно планиране у учениците; Разбиране за процеса за вземане на решение за избор на образование и/или професия като осъзнат и продължителен процес, изискващ: достигната степен на социална зрялост; отговорно отношение; полагане на системни усилия и целенасочено опознаване на собствените, интереси, умения и способности, както и опознаване на характеристиките на желаните професии; Разбиране на модела (проучване, анализ, определяне на област на приемливите решения и избор между различни алтернативи) при вземане на решение за избор на образование и професия; придобиване на умения за вземане на решение по даден казус, както и за съпоставка на ефективността на различните методи и стилове за вземане на решение;
- Разбиране и осъзнаване на процеса на преход като необходимост от поставяне на краткосрочни цели за постигане на крайна цел; Развиване на умения за анализ на типични грешки при избор и преход и умения за откриване на съответни начини за справяне; Развиване на усет към значението на личната инициатива при планиране и преход към продължаване на образованието и/или из-лизане на пазара на труда.

Очаквани резултати от кариерното ориентиране при завършване на Първи гимназиален етап (VIII – X клас) – професионално образование:

- Разширена информация за професиите, възможностите за реализация на регионално ниво и особеностите на кариерни пътища като нает и самонает; Стимулирана самостоятелност за търсене на собствени алтернативи, в това число готовност за мобилност и предприемачество,
- Подобро самопознание и умения за обективно самонаблюдение и самоанализ;
- Придобито разбиране на процеса на кариерно планиране и формирани умения за вземане на са-мостоятелен избор;
- Стимулиране на гъвкавостта, формирано разбиране за кариерата като последователност от преходи и ревизия на направения избор;

Индикатори за постигнатите резултати:

- Умения за самостоятелно проучване и критично обсъждане на възможности за професионална реализация и професионален избор;

- Познаване и артикулиране на личните професионални ценности, разбирания, потребности и дефицити, както и готовност за развитие на определени умения и компетентности;
- Осъзнаване на ползите и необходимостта от индивидуална активност с цел придобиване на професионални умения и опит – инициатива за участие в практически дейности за придобиване на такива и за осъществяване на връзки с работодатели;
- Способност за аргументиране на избора или необходимостта от преосмислянето му – вкл. готовност за промяна, търсене на съдействие и информация по отношение на осъществяването ѝ (например – смяна на училището);
- Участие в дейности, които позволяват изявата на професионалните способности;

Показатели за измерване и отчитане на резултатите:

Количествени:

- Брой включени ученици в различните видове дейности (индивидуални, класни, извънкласни, извънучилищни);
- Статистика за участието на учениците и тяхното представяне в различните дейности. Тези данни могат да бъдат включени в портфолиото или характеристиката на ученика;
- Брой привлечени родители, работодатели и посетени места;
- Индикатор за успех може да се счита и повишеният среден успех, както и задържането на учениците в училище / намаляването на броя на застрашените от отпадане ученици;
- Брой проведени индивидуални консултации
- Попълнени психологически въпросници от сайта www.orientirane.mon.bg;
- Брой проведени инициативи и отразяването им в публичното пространство и социалните мрежи; Качествени:
- Индивидуално портфолио на ученика;
- Степен на удовлетвореност на ученици и родители от участието в дейностите от Програмата за кариерно ориентиране (анкета) – вкл. ефективност и интерес на учениците към конкретните дейности и организационни форми, препоръки;
- Обратна връзка / експертна оценка от учители, педагогически съветници / класни ръководители (анкета) за удовлетворение и оценка на ефективността на Програмата.

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда

Първи гимназиален етап: „Управление на кариерата“

Основни характеристики на етапа: **взимане на решения за кариерно развитие.**

Форми на връзка с пазара на труда:

- Проектно-базирана задача: „Каталог на професиите в моя град“;
- Междучилищни конкурси История на професиите в моя род“; „Защо уча?“; ;
- Форуми с родители: „Професиите в моя род“; „Запознаване с професиите“;
- Обучение с Агенцията по зетостта и работодатели: „Моята първа работа“;
- Резултати по проект: „Ученици представят професии“ с родители, представители на институции и работодатели и др.

Тематичен обхват на програмата по кариерно ориентиране в Първи гимназиален етап (VIII – X клас) – професионално образование:

• **Ядро Осъзнаване на възможностите:**

Реализирането на тематичното съдържание в това ядро спомага процеса на осъзнаване и изследване на избраната професия. Учениците имат възможност да се запознаят с професионална карта на региона и групи професии, както и с професиите в дигиталното пространство (новите професии).

Ново в процеса на кариерно ориентиране за тях е понятието „Стилба на кариерата“. Научават се да правят разлика между това да работиш за себе си или да работиш за друг. Формират се умения за изследване на различни информационни източници.

Откриването на сходства и различия между професии от едно и също професионално направление и възможностите за специализиране в рамките на една и съща професия разширяват знанията на учениците и подобряват уменията им да правят разлика между занаят и професия.

• **Ядро Самопознание:**

Идентифициране на значимите личностни качества, интереси, умения, ценности е в основата на тематичното многообразие в това ядро. Важен е процесът на установяване на разликата между това само да притежавам специализирани умения в дадена професия и способността да ги „продавам“ на пазара на труда. Насърчаване на индивидуалната инициатива у всеки ученик е и в основата на развитието на умения за аргументиране на избора и създаването на стратегии за възражения.

Разширяват се уменията за откриване на разликите между личностни характеристики на хората и характеристики на професиите, които упражняват.

- **Ядро Учене за вземане на решение:**

Специфичното в тематично отношение в това ядро е планирането на възможностите за кариерно развитие, както и организирането и изясняването на информацията и идеите. Това е в пряка зависимост с уменията за оценка на възможностите и поставяне на професионални цели.

Запознаването с различни алгоритми за вземане на решения е пряко свързано с избора на професия и с уменията за прилагане на модели за вземане на решение.

Свързването на индивидуалните качества и умения с уменията за търсене на работа, и изработване на процес на планиране води до формиране и осъзнати умения за поставяне на цели и създаване на план за действие.

- **Ядро Учене за осъществяване на прехода:**

Формирането на умения за планиране и преход към продължаване на образованието и/или излизане на пазара на труда са в основата на темите в това ядро.

Като важен момент се открояват насоките за противопоставяне срещу оказване на „натиск“ при избора на професия.

„Най-добрата крачка напред“ – „сглобяване“ на новата представа за себе си у ученика, както и процесът на обобщаване на информацията за възможното кариерно развитие спомагат за оценяване на на- личните възможности за избор и допринасят за увереност в процеса на собственото кариерно определяне.

Методически насоки за осъществяване на дейностите по кариерно ориентиране в Първи гимназия- лен етап (VIII – X клас) – професионално образование

Първи гимназиален етап е определящ по отношение на ключови нагласи за бъдещето – желание за продължаване на образованието (по принцип) или насочване след училище към пазара на труда, както и за формулиране на основни алтернативи (какъв профил специалности / професионални направления представ- лят интерес за ученика или към каква професионална реализация ще се насочи).

Както беше посочено по-горе, при завършващите професионално образование се забелязва по-ниската адаптивност на средните професионалисти, включително към технологичните промени в икономиката⁴. По тази причина е нужно кариерното ориентиране да се фокусира върху **развитието на умения за кариерно планиране**, включително – информираност, лична инициатива, увереност и гъвкавост при вземане на реше- ние, адаптивност и готовност за преквалификация и продължаващо учене.

Дейностите по кариерно ориентиране в първи гимназиален етап имат подпомагат оценката на избра- ната пътека за развитие и нейната ревизия, когато това е необходимо. Важно е учениците да разберат, че из- борът на кариера е избор, който не е еднократен и окончателен, а непрекъснат процес, дефиниран от развити- ето на личността, промяната на жизнените планове, приоритети и роли, и че преосмислянето на професионал- ната траектория е нормално и важно за това, личността да се чувства пълноценно реализирана.

Училището, освен че изгражда знания и компетентности, представлява и опитно поле за експериментиране по отношение на различните възможни кариери, които стоят като алтернатива пред ученика. Затова е важно да бъдат предвидени **максимално широк диапазон от дейности с фокус върху ученето чрез пре- живяване**, подпомагащи съпоставката между потенциала, който носи личността (интереси, потребности, заложби, ценности) и всяка от потенциалните възможности. Подходящи за тази цел са занимания, чрез които ученикът може да изпробва себе си в практиката. Това може да са научни конференции, спортни състезания, конкурси по изкуства, работа по проекти и участие в мероприятия, инициирани от учениците.

Важен момент при работа с ученици в професионалното образование е **ориентирането за мобил- ност и насърчаването на доброволчеството**. На индивидуално равнище те дават шанс на младите хора за личностно усъвършенстване, за изясняване на кариерните цели чрез обмен на опит, опознаване на различ- ни култури и овладяване на умения в нова среда.

Мобилността с учебна цел се реализира чрез периоди на обучение в чужбина, учебна практика в друга държава, участие във форуми на младежки лидери, доброволчески инициативи, стажантски програми, тренинги и други форми на неформално учене и др. Участието в мобилност развива специфични важни умения какви- то са: уменията за межкултурна комуникация; толерантност към различията; чуждоезикови умения; умения за общуване и работа в екип.

Доброволчеството също носи значителни ползи за младите хора. Контакти с връстници и представители на различни организации; практически опит, придобит в изпълнение на разнообразни задачи; практика в ре- ална работна среда, където младежите могат да се докоснат до професията, която ги вълнува, и да разбират дали тя отговаря на очакванията им; развитие на алтруизъм, социална ангажираност и множество социални умения. Всичко това осигурява повече възможности за трудова реализация, дава увереност в себе си и прави кариерния избор много по-реалистичен.

Неразделна част от професионалното образование са и ученическите практики, които от гледна точка на кариерното ориентиране играят важна роля за установяването на трайни интереси и мотивацията за избор на учениците и установяване в съответната професионална сфера. Добре функциониращите механизми за ко- ординация и сътрудничество между училищата,

⁴ Woessmann, Ludger; “General Education, Vocational Education, and Labor-Market Outcomes over the LifeCycle”; 2011; Institute for the study of labor

университетите и работодателите в различните сектори подпомагат прехода след средно образование. Училищата имат нужда да си сътрудничат със заинтересовани лица и партньори извън тях самите, за да обогатят ресурсите за ориентиране и образователния опит, които могат да предложат на учениците си. От ключово значение тук са:

- придобиването на умения за заетост и управление на кариерата – включително вземането на решение и изграждането на план за развитие след завършване на средно образование;
- възможностите за придобиване на първи трудов опит под формата на стаж, практика, доброволно чество и лятна работа, при което учениците да се ориентират в изискванията на бизнеса и реалностите на работната среда и да преценят дали представите им отговарят на действителността;
- осмислянето на този опит и представи – чрез саморефлексия, разговори, дискусии, проучвания, създаване на лично портфолио.

За учениците, които се колебаят в своя избор, ефективни инструменти за подкрепа са индивидуалните консултации с кариерен консултант от ЦКО (или с обучен педагогически съветник/ психолог в училището) и попълването на въпросник за професионално ориентиране на портала orientirane.mon.bg.

Специфични потребности от кариерно ориентиране на учениците от Втори гимназиален етап (XI - XII клас) – професионално образование

Не следва да се приема, че всеки ученик, завършил училището, ще продължи своята кариера и занапред в същото поприще, затова е необходимо да бъдат осигурени възможности за индивидуално консултиране на ученици, с цел проверка и установяване на желаната посока на развитие и това трябва да се случи в началото на втори гимназиален етап.

През втори гимназиален етап учениците най-често вземат решение за това дали да продължат образованието си или да се насочат към пазара на труда и вследствие на това решение задълбочават подготовката си в избраното поле за кариерна реализация. Подготовката за професия не следва да лишава учениците от възможност да се насочат към различна от изучаваната професионална област.

Накратко потребностите от кариерно ориентиране могат да бъдат обобщени като необходимост от:

- Индивидуално ориентиране и планиране с цел улесняване на прехода към продължаване на образованието или пазара на труда (вземане на решение);
- Подготовка за пазара на труда – групови обучения (работилници) за придобиване на ключови преносими умения, формиране на умения за заетост, информиране за търсенето на млади специалисти с определени умения както и за изискванията на бизнеса;
- Запознаване с нуждите на пазара на труда от умения и придобиване на по-голяма степен на готовност за заетост
- Заедно с подготовката по избраната професия да се развива способността на учениците да комбинират уменията си (клъстъри и алианси на умения), за да се осигури тяхната преносимост към различни работни места, в различни ситуации и към способността да управляват кариерата си в условията на бързи промени⁵;

Цел на процеса по кариерно ориентиране в училище през Втори гимназиален етап (XI - XII клас) – професионално образование:

- Изграждане на умения за планиране и управление на кариерата

Задачи, подчинени на целта:

- Задълбочаване на информацията за актуалното състояние на пазара на труда и за професионалните области, които представляват най-голям интерес;
- Осигуряване на подкрепа за плавно преминаване от гимназиален етап към реализация на пазара на труда или продължаване на образованието във висше училище;
- Насърчаване на индивидуалната инициатива при създаване на образователен и/или професионален маршрут - изследване на възможните алтернативи; формиране на умения за конструктивен диалог, осигуряване на подкрепа и отстояване на личните решения (асертивност) в избраната кариерна траектория;
- Организиране на срещи с работодатели, посещения на работни места; стажове, учебни практики и обучение на работното място; осигуряване на възможности за представяне на учениците пред работодатели в състезания по професии, демонстрации, панаири и др.

Очаквани резултати от кариерното ориентиране при завършване на Втори гимназиален етап (XI - XII клас) – професионално образование:

⁵Рашева-Мерджанова, Я., С. Цветанска: Наръчник на кариерния консултант. Проект BG051PO001-4.3.02-0001 „Система за кариерно ориентиране в училищното образование“, МОН, София, 2014

- Усъвършенствани умения за планиране и управление на кариерата – за обективна самооценка; способности за самостоятелно вземане на подходящи, съгласувани решения;
- Формулирани ясни ценности, лични приоритети и визия за развитие (краткосрочни и дългосрочните цели);
- Създаден кариерен план за лично и професионално бъдеще;
- Способност за прилагане на различни ефективни стратегии за търсене на работа – вкл. създаване на контакти, използване на онлайн пространството за личен маркетинг, умения за самопрезентация.

Индикатори за резултати:

- Могат да аргументират причините за смяна на избора на професия, което е свързано със смяна и на училището; Участват в дейности за изява на професионалните си способности;
- Могат да разсъждават върху плюсове и минуси на посредничеството: връзката работодатели - училище-ученик за професионална адаптация през годините на професионална подготовка;
- Могат да дискутират и да вземат решения съобразно професионални ценности, професионална култура, професионален менталитет;
- Могат да представят продуктов еквивалент на свои професионални практически дейности, свързани с бъдещата им реализация

Показатели за измерване и отчитане на резултатите:

Количествени:

- Статистика за броя и вида на проведените дейности и инициативи;
- Брой включени ученици в различните организационни форми и дейности /индивидуални, класни, извънкласни, извънучилищни;
- Брой привлечени родители, работодатели;
- Брой ученици, участвали в дейност, подобряващи връзката с пазара на труда – посещения на работни места, срещи с работодатели, практики, състезания, конкурси, мобилност и др.;
- Брой проведени индивидуални консултации;
- Попълнени психологически въпросници от сайта www.orientirane.mon.bg.
- Брой създадени индивидуални кариерни планове.

Качествени:

- Осъществен напредък и развитие на учениците (измерени чрез: повишен среден успех, намален брой отсъствия от училище, повишен интерес и мотивация за учене, повишена активност в образователния процес и в частност – в дейностите по кариерно ориентиране, индивидуално портфолио и характеристика на учениците);
- Степен на удовлетвореност от Програмата за кариерно ориентиране от страна на ученици и родители (анкета) – вкл. ефективност и интерес на учениците към конкретните дейности и организационни форми, препоръки;
- Обратна връзка / експертна оценка от учители, педагогически съветници/ класни ръководители (анкета) за удовлетворение и оценка на ефективността на Програмата.

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда

Втори гимназиален етап: „Подготовка за заетост“

Основни характеристики на етапа: **проучване на пазара на труда, умения за търсене и кандидатстване за работа.**

Форми на връзка с пазара на труда:

- Среща с работодатели – „Пътят към целта и изисквания на Пазара на труда“;
- Посещение на информационни дни за висшето образование и Дни на кариерата с работодатели

Форми на връзка с пазара на труда, които са общи за двата гимназиални етапа на професионалното образование: *
Професиографски екскурзии и проучвания / Мениджър за един ден / Работна сянка

- Учебни практики / стажове, лятна работа, доброволчество;
- Проектно-базирано учене; конкурси и състезания по професии /практически казуси, зададени от бизнеса; симулационни / ролеви игри; учебни компании;
- Дни на отворени врати и представяне на училището пред кандидат-гимназисти; Демонстрационно шоу / изложение „Панаир на професиите“
- Посещения на професионални изложения, предприемачески (startup) форуми и обучения; Дни на отворени врати, организирани от висши училища.
- Семинар и изложба на ученически проекти по теми, свързани с кариерата;
- Участие във Форумите на междуучилищно и регионално ниво, Форум „Трудова борса“ и Кандидатстудентска борса;
- Създаване на ученическо портфолио и др.

Тематичен обхват на програмата по кариерно ориентиране във Втори гимназиален етап (IX – XII клас) – професионално образование:

Ядро Осъзнаване на възможностите:

Фокусът както върху кариерното развитие в рамките на усвояваната специалност и професия, така и към проучване на възможностите за промяна стоят в основата на тематичното многообразие в ядрото.

Обръща се внимание на процеса на проучване и сравняване на възможностите за продължаване на образованието в България и чужбина, но и на проучването на възможностите на пазара на труда на регионално и национално ниво.

Учениците се запознават с различни начини за изследване и сравняване на пазара на труда в България и избрана друга държава конкретно по отношение на избраната професия.

Процесът на развиване на предприемачески умения и идентифициране и развитие на личностните качества се откроява като предпоставка за откриване на пазарна ниша за реализация и се проследява процеса на анализ, необходимите стъпки и уменията за оценка на риска.

Ядро Самопознание:

Тематична основа на ядрото на този етап са темите, свързани с развитие на самосъзнанието със специфична насоченост към подготовка за осъществяване на преход от образование към заетост или от средно към висше образование.

Продължава процеса на идентифициране, описване и дискутиране на уменията и постиженията.

Извършва се подготовка за създаване на личен брандинг – с акцент върху умения за синтезирано лично представяне, умения за адаптиране на представянето спрямо аудиторията.

Разкриват се възможностите на останената дигиталната следа – интернет пространството като място на професионални общности, обмяна на информация, мнения, създаване и управление на собствената репутация.

Ядро Учене за вземане на решение:

Специфична тематична насоченост е вземането на решение и избор – идентифициране на различни алтернативи.

Формират се умения за следване на стъпки при вземане на решение при възможни две алтернативи (откриване и анализ на общото и различното) – продължаване на образованието в България или чужбина; продължаване на образованието или реализация на пазара на труда.

Разкриват се възможностите за преминаване през стъпките „чирак, калфа, майстор“ като начин за увеличаване на стойността на предлаганите знания и умения.

Предлагат се разнообразни инструменти за вземане на решения.

Ядро Учене за осъществяване на прехода:

Процесът на целеполагане е един от основните в тематичния обхват на ядрото - разграничаването на краткосрочните от дългосрочните цели и разширяването на социалния и професионален хоризонт се разглеждат на този етап.

Формират се умения за създаването на образователен и/или професионален маршрут - от чутото и видяното към реалното, конкретното и практическото.

Задълбочават се уменията за дискутиране върху образователни и професионални цели.

Работи се върху създаване на личен план за преход; умения за писане на автобиография, мотивационно писмо, явяване на интервю за работа.

Методически насоки за осъществяване на дейностите във Втори гимназиален етап (XI – XII клас) – професионално образование

На този етап дейностите по кариерно ориентиране се характеризират със силен практически фокус, засилваща се динамика и комплексност в съответствие с възрастовия етап от развитието на учениците:

- мотивация и подкрепа на учениците за успешно дипломиране, особено в тежкия втори етап на професионалното образование;
- придобиване на професионални умения и опит;
- усъвършенстване на уменията за заетост, в това число – за планиране и приоритизиране, които тук имат ключово значение;
- симулация на работни ситуации, решаване на бизнес казуси и практически проблеми, проиграване на интервю за работа, учебно-тренировъчни и виртуални компании, включване на интензивни форми на обмяна на опит, обсъждания, проектна и екипна работа, срещи с представители на биз- неса и посещения на работни места и др.

Започналият в първи гимназиален етап процес по изясняване на целите и предпочитанията във връзка с професионалното бъдеще вече следва да приключи, като ученикът има сравнително ясни цели след завършване на училище и план как да ги постигне.

За осъществяване на плавен преход към пазара на труда е важно учениците да бъдат добре запознати с **актуалните тенденции на пазара на труда в България и перспективите за реализация**. За тази цел могат да бъдат организирани информационни семинари за ученици в гимназиален етап (както и за техните роди- тели), което да улесни вземането на най-добро решение. Освен резултатите от рейтинговата система на вис- шите училища у нас, полезни за учениците ще са и ресурсите на модула „Училище – пазар на труда“, който ще бъде интегриран в Портала за кариерно ориентиране на учениците.

Заключително събитие в края на втори гимназиален етап: Ден на кариерата

Събитието има за цел да подпомогне прехода към висше образование и пазара на труда и да създаде възможности за контакт с бъдещи работодатели и университети.

Денят на кариерата включва следните събития и дейности:

- Конкурс за най-оригинално мотивационно писмо - Интересът на учениците към работилниците, организирани от работодателите или възможностите за заетост може да бъде предизвикан например чрез конкурс за най-нестандартно мотивационно писмо, като победителите бъдат отличени с интервю и евентуално покана за работа, а работодателите дадат на всички участници практически съвети и коментари.
- Семинар и изложба на ученически проекти - есета, презентации, макети, рисунки на теми, свързани с професионалното развитие и бъдещето – например: „Как бих променил света, ако имам 1 милион?“, „Моят проект за света“, „Как си представям идеалната работа“.
- Обучение „Моята първа работа“ - съвместно с Бюро по труда – запознаване на учениците с правата и задълженията на работещите хора и изискванията за започване на работа; представяне на различни възможности за почасова или лятна работа на ученици;
- Гостуване на бивши възпитаници на училището, които са успели професионалисти, настоящи студенти – първокурсници, или които учат в чужбина, както и такива, които са избрали да започнат работа.

Денят на кариерата ще бъде комбиниран с други инициативи - участието в Панорамата на професионалното образование и по този начин да се разгърне в Седмица на кариерното развитие, която да включва:

- **Дни на отворени врати** и представяне на училището пред кандидат-гимназисти;
- **Демонстрационно шоу / изложение** - под формата на работилници и презентации за гости и връстници учениците демонстрират своите умения в изучаваната професия (Наръчник на кариерния консултант, стр. 136 - добра практика „Панаир на професиите“).
- **Професиографски екскурзии и проучвания** - Работна сянка (Наръчник за кариерни консултанти, стр. 146 - добра практика „Професиографска екскурзия“).
- **Посещения** на професионални изложения - Дни на отворени врати, организирани от висши училища.

Инструменти:

Основните инструменти за реализиране на програмата по кариерно ориентиране са създадените интерактивни упражнения, тематични филми и ресурси, Националният портал за кариерно ориентиране на учениците (<http://orientirane.mon.bg>), в това число допълнителният специализиран модул „Училище – пазар на труда“.

Модулът е предназначен за ученици над 15 г., търсещи временна/сезонна заетост на пазара на труда, както и ученици, завършили 12 клас, със завършено средно образование и придобита степен на професионална квалификация, търсещи устойчива трудова и професионална реализация на пазара на труда.

Всеки ученик завършва гимназиалното ниво с **индивидуално портфолио**, което включва:

- Изготвена автобиография, план за развитие (с индивидуални дългосрочни и краткосрочни цели) и мотивационно писмо за кандидатстване за работа в избрана от ученика фирма/ организация;
- Създадени от ученика материали и продукти (есета, постери, дневник и др.);
- Придобити сертификати, удостоверения за участие в проекти и обучения;
- Медали, грамоти и отличия от участие в състезания, олимпиади и конкурси, характеристики и др.

Таблица 2 – Дейности за кариерно ориентиране на ученици в Първи (VIII – X клас) и Втори (XI– XII клас) гимназиален етап – професионално образование

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Първи гимназиален етап								
8. клас	Осъзнаване на възможностите	Ориентирам се в света на професиите	дискусия самостоятелно проучване, лекция	Дискусия с членовете на Ученическото самоуправление „Как изглежда мечтаната професия” Филм № 4 „ В семейството на професиите ”	педагогически съветник, ученическо самоуправление	в училище-час на класа, конферентна зала	I учебен срок, м. ноември	филм; самостоятелни проучвания, лекция
		Откривам сходства и различия между професиите	дискусия; проектно-базирана задача	Филм 9 „ И професиите имат биография ” Фактори при избора на професии-дискусия	Класен ръководител, педагогически съветник;	в училище; час на класа;	I учебен срок, м. ноември	групова работа; учебен час
		Професионална карта на региона	самостоятелни проучвания, самостоятелна работа и групов дискусия	Упр. „ Дърво на професиите ” (Наръчник на кариерния консултант, стр.55); Професиографска екскурзия „Професиите в моя град”.	Класен ръководител; педагогически съветник.	в училище и извън училище - час на класа	II учебен срок, м. октомври	Професиографска екскурзия с проектно-базирана задача „Професиите в моя град”.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Само-позосъзнаване	Опознавам себе си	дискусия; индивидуална работа; филм оценъчни техни- ки;	Филм № 12 „ Какво трябва да зная за себе си, за да избира професия “ Филм №6 „ Изборът на професия-между реалността и фантазията ”	класен ръководител; педагогически съветник.	в училище-час на класа	II учебен срок, м. февруари Час на класа	индивидуална работа
		Моята бъдеща професия	дискусия ; филми.	Филм № 3 „ Познатите и непознатите професии “; Филм № 5 „ Познавам ли професията, която изби- рам “	Учител; педагогически съветник.	в училище	I учебен срок, м. декември, 1 учебен час по избираем предмет	урок; индивидуална работа и групова работа;
		Конфликт и	беседа ; филм	„Какви са моите предпочитания? Какви качества притежавам?“ Филм № 30 „ Среща с моя- та професия “	класен ръководител; педагогически съветник	в училище-час на класа	II учебен срок, м. февруари, 1 учебен час – час на класа.	урок, индивидуална работа и групова ра- бота; дискусия.

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Личностни характеристики и характеристики на професии	упражнение филм	„Моите силни и слаби страни“ Филм № 12 „Какво трябва да зная за себе си за да избира професия“	учител; педагогически съветник	в училище	II учебен срок, м. март, 1 учебен час по избираем предмет.	урок; индивидуална работа и груповата.
	Учене за вземане на решение	Планиране на възможности за кариерно развитие	наблюдение	Ден на отворените врати	целият педагогически екип	в училище	II учебен срок, м. април	груповата работа, споделяне на опит
		Умението да поставяш професионална цел	беседа, самостоятелни занимания	„Има ли лесни решения?“ Филм № 24 „Вземам решение стъпка по стъпка“	класен ръководител,	в училище-час на класа	II учебен срок, м. март	самостоятелна работа, оценъчни техники
	Учене за осъществяване на прехода	Моите професионални интереси	тренинг	Тренинг-„Подобряване на мотивацията за учене и работа“	педагогически съветник.	извън учебно време; клуб Кариера	I учебен срок, м. Януари, 1 учебен час по избираем предмет.	професиографска екскурзия-Посещение на обект по професионално направление
		Най-добрата крачка напред	форум	„Ден на кариерата“	целият педагогически екип, ученици	извън училищезала	II учебен срок, м. май	Ден на кариерата-заключителен етап

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
9. клас	Осъзнаване на възможностите	Осъзнаване и изследване на избраната професия	наблюдение; самостоятелна работа, тренинг	Участие в празника на училището-Димитровден Филм № 5: „Познавам ли професията, която избирам“	ученическо самоуправление, педагогически съветник, всички ученици	в училище-конферентна зала	I учебен срок, м. октомври	ученици обучават ученици; изготвяне и представяне презентация за избрана професия; изготвяне на табло
		Професия „помиярка“	дискусия филм	Упр. „В света на професиите“ Филм № 11 „Професията отблизо“	класен ръководител;	в училище; час на класа;	II учебен срок, м. февруари	дискусия;
		Разлика между професия и занаят	наблюдение; филм	Филми № 1 „Кариерата и житейската реализация на човек“ и № 10 „Професия и кариера“	класен ръководител;	извън училище,	II учебен срок, м. март	групова работа
	Самоосъзнаване	Ценности и ценностна система	упражнение анкета, лекция	Ученическото самоуправление Упр. № 6 „Кои ценности са важни за мен“	педагогически съветник, ученическо самоуправление	извън учебно време; конферентна зала	I учебен срок, м. ноември	индивидуална работа и групова работа; анкета, лекция

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
				21 ноември-Ден на християнското семейство-Анкета на тема"Коя професия е престижна?"				
		Индивидуална инициатива и мотивация	упражнение филм	Упр. „Лични приоритети“ (Наръчник на кариерния консултант, стр.72) Филм № 6 „Изборът на професия – между реалността и фантазията“	класен ръководител, педагогически съветник	в училище-час на класа	I учебен срок, м. декември.	самостоятелна работа, урок
		Моите интереси и работата	беседа; индивидуална и групова работа	Какво и къде искам да работя?	класен ръководител, педагогически съветник	в училище-клуб Кариера	I учебен срок, м. януари	беседа; индивидуална работа и групова работа.
		Индивидуални особености и професия	беседа; самостоятелни занимания;	Упр. „Аз през очите на другите“; „Аз през собствените си очи“; Упр. „Определяне на лични дарби и таланти“ (Наръчник на кариерния консултант, стр. 69) и др.	класен ръководител;	в училище-час на класа	II учебен срок, м. февруари, 1 учебен час – час на класа.	индивидуална работа ролеви игри.
	Учене за вземане на решение	Запознаване с различни алгоритми за вземане на решение	обсъждане; упражнение	Упр."Алгоритъм за вземане на решения" Филм № 25 „Всяко решение е правилно“.	педагогически съветник.	извън учебно време; клуб Кариера	I учебен срок, м.ноември.	урок, самостоятелна работа

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Оценка на възможности и поставяне на цели	форум	„Ден на кариерата“	целият педагогически екип	извън училищезала	I учебен срок, м. май	заклучителен етап
	Учене за осъществяване на прехода	Професия и начин на живот	наблюдение и участие	Ден на отворените врати	целият педагогически екип	в училище-в двора на училището	II учебен срок, м.април	споделяне опит
		Обобщаване на информацията и оценка на възможностите за кариерен избор	самостоятелни занимания; лекция	Упр. „Събиране на информация“ (Наръчник на кариерния консултант, стр.88); Упр. „Моята идеална работа“ (Наръчник на кариерния консултант, стр.84)	педагогически съветник.	извън учебно време; клуб Кариера	II учебен срок, м. март	урок; индивидуална работа и групова работа; споделяне на опит; ролеви игри; оценъчни техники
10. клас	Осъзнаване на възможностите	Стълба на кариерата	обсъждане; дискусия, филм	Дискусия „Фактори при избора на професия“ Филм № 29: „Правилата на успеха“	педагогически съветник	извън училищепосещение в ЦКО.	I учебен срок, м. декември	групова работа; фокус-дискусия
		Да работиш за себе си или да работиш за друг	беседа и дискусия; лекция	членовете на Ученическото самоуправление „В света на професиите“- беседа Филм № 8 „Потомственият избор на професия“;	класен ръководител; учител по география и икономика, ученическо самоуправление	в училищепосещение в конферентна зала	I учебен срок, м. ноември.	представяне на професии; среща с работодател урок.

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Типове кариера	обсъждане; филм	Филм № 10: „Професия и кариера“; Упр. 9 „Има ли връзка между учебните предмети, които харесвам и избора на професия“ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, Раздел 1, стр. 22) и др.	учител; педагогически съветник.	в училище-час на класа	I учебен срок, м. февруари 1 учебен час по избираем предмет.	урок; обсъждане на казуси.
	Само-осъзнаване	Групи умения	обсъждане; самостоятелни занимания; индивидуална и групова работа;	Упр. 7 „Как да разпознай моите умения“ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, стр. 35); Упр. 9 „Типове личности и професии“ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, стр. 38); Филм №12: „Какво трябва да знае за себе си, за да избира професия“	педагогически съветник.	извън учебно време;	I учебен срок, м. януари	индивидуална работа и групова работа; ателие;

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Компетентности и способности	самостоятелни занимания; индивидуална и групов работа;	Упр. № 8 „ Моите силни и слаби страни “ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, стр. 37);	педагогически съветник.	извън учебно време;	I учебен срок, м. януари	ателие; самостоятелно проучване;
		Личностно значими качества, ценности и интереси	наблюдение; проектно-базирана задача; работата по портфолио	Упр. № 5 „ Моите мечти “ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, стр.33); Упр. „ Професионален ценностен профил “ (Наръчник на кариерния консултант, стр. 70) и др.	класен ръководител;	в училище-час на класа	I учебен срок, м.декември 1 учебен час – час на класа.	индивидуална работа и групов работа; оценъчни техники; методи за рефлексия.
		Индивидуална инициатива; аргументи и стратегии	обсъждане; индивидуална работа	Ден на отворените врати Упр. „ Определяне на лични приоритети “ (Наръчник на кариерния консултант, стр.72) и др. Попълване на въпросник от Националния портал за кариерно ориентиране на ученици на МОН http://orientirane.mon.bg/?m=111	педагогически съветник.	извън училище-посещение в ЦКО	II учебен срок, м. април	индивидуална работа и групов работа; практическа работилница; оценъчни техники.

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Учене за вземане на решение	Подходящите алтернативи	наблюдение, споделяне на опит	Ден на кариерата	учител; педагогически съветник.	извън училищезала 1 учебен час по избираем предмет.	II учебен срок, м. май	Заключителен етап
		Планиране, поставяне на цели, план за действие	обсъждане; индивидуална работа	Упр. „ 5 стъпки за успешно кариерно планиране “ (Наръчник на кариерния консултант, стр.79); Филм № 24: „ Вземам решение – стъпка по стъпка “	класен ръководител, педагогически съветник;	в училище; - учебен час	II учебен срок, м. март	индивидуална работа и груповая работа; практическа работилница; урок
	Учене за осъществяване на преход	Подготвям се за преход Какво означава „да си успешен“	наблюдение; индивидуална и груповая работа; обсъждане; дискусия	Участие в празника на училището-Димитровден Упр. № 11 „ Как да се справя с конфликт на работното място “ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране), Раздел 4, стр. 63)	ученическо самоуправление, педагогически съветник, всички ученици класен ръководител; Учител по психология и логика	в училище-конферентна зала	I учебен срок, м. октомври, II учебен срок, м. март	ученици обучават ученици; изготвяне и представяне презентация за избрана професия; изготвяне на табло фокус-дискусия; форум с родители, представители на бизнеса и институции.

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Втори гимназиален етап								
11. клас	Осъзнаване на възможности	Кариерно развитие	самостоятелна работа, упражнение, филм	Упр. № 6 „ Отстоявам професионалните си интереси “ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентирание, стр.54); Филм №15 „ Пътят към успеха ”	кариерен консултант; педагогически съветник.	извън учебно време; клуб Кариера	I учебен срок, м. декември	урок, индивидуална работа
		Възможности за избор на висше образование в България и чужбина	обсъждане; фокус-дискусии	Среща с представители на различни висши учебни заведения	класен ръководител, зам.директор	в училище-конферендна зала	I учебен срок, м.януари	споделяне опит, консултация
		Предприемачески умения	самостоятелна и групова работа; лекция	Среща на представител на ЦКО с членовете на Ученическото самоуправление Упр. „ Диагностика на интереси към определена професия и/или работа “ (Наръчник на кариерния консултант, стр.120) Филм №18” Желание за независима работа и финансов успех ”	класен ръководител, педагогически съветник, ученическо самоуправление	в училище-час на класа, конферендна зала	I учебен срок, м.ноември, 1 учебен час	самостоятелно проучване; лекция

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Самопознание	Умения за осъществяване на преход – гражданско образование, история и цивилизация	самостоятелна работа, обсъждане	Тренинг "Умения за преодоляване на вътрешни и външни противоречия при избора на образование и професия"	кариерен консултант; педагогически съветник.	извън учебно време; клуб Кариера	II учебен срок, м. февруари	индивидуална работа, професионално порт-фолио; тренинг.
		Умения и постижения	самостоятелна и груповая работа;	Упр. № 9 „Типове личности и профессии“ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, стр. 38); Филм № 30 „Среща с моята професия“. Упр. „Упражнение за моти-вирани умения и способности“ (Наръчник на кариерния консултант, стр. 117) и др.	кариерен консултант; педагогически съветник.	в училище-час на класа	II учебен срок, м. март, 1 учебен час	урок; индивидуална работа и груповая работа.
		Личен брандинг	самостоятелна работа, презентация, обсъждане	„Моята мечта“-изготвяне презентации от ученици и представяне пред родителите им	класни ръководители, педагогически съветник.	извън учебно време; конферентна зала	II учебен срок, м. април	практическа работа, обсъждане, заявяване пред родители
		Управление на собствена репутация	груповая работа, наблюдение	„Най-добър млад строител“-състезание	директор; учители	извън училище	I учебен срок, м. март	състезания по професии;

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Учене за вземане на решение	Вземане на решение и избор	самостоятелна и групово работна; обсъждане	Ден на кариерата	директор, всички ученици, всички учители педагогически	извън училищезала	II учебен срок, м. май	групово работна, заключителен етап
		Инструменти за вземане на решение	самостоятелна и групово работна; обсъждане	Упр. № 4 „Алгоритъм за вземане на решение“ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, стр. 45); Филм № 24: „Вземам решение – стъпка по стъпка“ и др.	класен ръководител; педагогически съветник.	в училище-час на класа	I учебен срок, м.януари 1 учебен час – час на класа.	индивидуална работна и групово работна; професионално порт- фолио.

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Учене за осъществяване на прехода	Поставяне на цели	самостоятелна работа обсъждане; фокус-дискусии	Преносими умения-теория Упр. „ Умения за определяне на общата професионална цел “ (Наръчник на кариерния консултант, стр. 78) и др.	класен ръководител; кариерен консултант	в училище-час на класа	I учебен срок, м. декември, 1 учебен час – час на класа.	урок, индивидуална работа
		Образователен и/или професионален маршрут	наблюдение; самостоятелна работа	Участие в празника на училището-Димитровден	ученическо самоуправление, педагогически съветник, всички ученици	в училище-конферендна зала	I учебен срок, м. октомври	ученици обучават ученици; изготвяне и представяне презентация за избрана професия; изготвяне на табло
		Създаване на личен план за преход	обсъждане; конкретна ситуация; фокус-дискусии	Състезание „Най-добър млад строител“ Филм № 29: „ Правилата на успеха “; Упр. Изработване на личен кариерен план – „5 основни стъпки за професионален успех “ (Наръчник на кариерния консултант, стр.79) и др.	класен ръководител; кариерен консултант; педагогически съветник.	извън училище, ЦКО и др.	II учебен срок, м. април	практически работилници и семинари; състезание

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
12. клас	Осъзнаване на възможностите	Кариерно развитие в България или чужбина	наблюдение обсъждане; фокус-дискусии	Ден на отворените врати Информация от Национален Портал за кариерно ориентиране на ученици	класен ръководител педагогически съветник, всички ученици	в училище;	I учебен срок; м.април	споделяне опит презентация; ориентиране за мобилност.
		Пазар на труда	обсъждане; фокус-дискусии	Професиографска екскурзия-Къде да започна работа? Къде да продължа да уча? Филм № 28: „Правата и отговорности на служителя и работодателя“ и др.	класен ръководител; педагогически съветник.	извън училище- I гр.-в Бюро по труда, II гр.-в Община Пазарджик	II учебен срок, м. януари	практически работилници и семинари; Учениците се разделят на две групи-тези,които след завършване на средно образование ще започнат работа и тези, които ще продължат образованието си.
	Самоосъзнаване	Умение и постижения	самостоятелна работа обсъждане; фокус-дискусии, лекция	Ученическото самоуправление Среща с гост от съответна професия – Пътят към целта	класни ръководители, Ученическо самоуправление	извън учебно време-конферендна зала	I учебен срок, м.ноември	споделяне на опит; професионално портфолио; среща семинар, лекция

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Личен брандинг	обсъждане; конкретна ситуация; фокус-дискусии;	Моето първо интервю за работа Филм №27 „Интервю за работа” Попълване на въпросник от Националния портал за кариерно ориентиране на ученици на МОН http://orientirane.mon.bg/?m=111 .	учител; кариерен консултант; педагогически съветник.	в училище-каб.303	II учебен срок; м. февруари	урок; индивидуална работа и групов работа; индивидуално и групово консултиране.
		Пригодност за заетост	самостоятелна и групов работа; обсъждане; конкретна ситуация	Упр. „Умения за подготовка на документи” (Наръчник на кариерния консултант, стр.89); Филм № 26 „Обяви за работа и документи за кандидатстване” и др. <u>Връзки с учебни предмети:</u> Български и литература Тема 1: Подготовка на бор от текстове документи, необходими за социалната реализация на зрелостниците – при продължаване на образованието; при постъпване на работа: – жанрови форми – интервю при кандидатстване; конкурсно есе; CV (curriculum vitae); заявление (молба).	учител по БЕЛ, педагогически съветник	в училище	II учебен срок; м. март	урок, упражнения, портфолио

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Учене за вземане на решение	Вземане на решение	проектно-базирани задачи; оценъчни техники; обсъждане;	Упр. № 5 „ Кой избор е по-добър “ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, стр.46); Упр „ Моята идеална работа “ (Наръчник на кариерния консултант, стр. 84)	класен ръководител; кариерен консултант;	извън училище;	I учебен срок, м. декември.	индивидуална работа и груповая работа; споделяне на опит; професионално портфолио;
		Стъпки за вземане на решение при възможни алтернативи	самостоятелна и груповая работа; обсъждане	Алгоритъм за вземане на решения Упр. „ 5 стъпки за успешно кариерно планиране “ (Наръчник на кариерния консултант, стр. 79) и др.	класен ръководител;	извън училище-клуб Кариера	I учебен срок, м. декември, 1 учебен час на класа.	индивидуална работа и груповая работа; професионално портфолио.
		Притежавам умения	проектно-базирани задачи; обсъждане; фокус-дискусии	Упр. „ Умения за: вземане на решения, определяне на обща професионална цел “ (Наръчник на кариерния консултант, стр.77 – 81) Упр. № 11 „ Как да се справя с конфликт на работното място “ – Ниво В (Програма за обучение по кариерно ориентиране, Раздел 4, стр. 63) и др.	директор; класен ръководител; педагогически съветник.	в училище-конферендна зала	II учебен срок, м.февруари	практическа работилница и семинар; споделяне на опит; среща с представители на бизнеса и предприемачи.

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Учене за осъществяване на прехода	Образователен и/или професионален маршрут	наблюдение; самостоятелна работа	Участие в празника на училището-Димитровден	ученическо самоуправление, педагогически съветник, всички ученици	в училище-конферендна зала	I учебен срок, м. октомври	ученици обучават ученици; изготвяне и представяне презентация за избрана професия; изготвяне на табло
		Образование и професионални цели	самостоятелна работа обсъждане, упражнение	Как да постигна професионалната си цел? Упр. „ Методът на мисловните карти “ (Наръчник на кариерния консултант, стр.57) Упр. „ Личностен ценностен профил “ (Наръчник на кариерния консултант, стр.70);	учител	в училище-час по психология и логика	I учебен срок, м.ноември	урок; обсъждане на казуси.

Клас	Ядро	Тема	Методи за реализиране на темата	Инструменти за реализиране на темата	Изпълнител на темата	Място на провеждане	Време на провеждане	Организационни форми
1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Знам какво искам	форум	„Ден на кариерата“	целият екип, всички учители и ученици	извън училищезала	II учебен срок м.май	Заключителен етап
		Личен план за преход	самостоятелна и груповая работа; оценъчни техники; обсъждане; фокус-дискусии	Информация от Националния портал за кариерно ориентиране на ученици на МОН http://orientirane.mon.bg/ Упр. „Умения за кариерни преходи“, „Договор за самоуправление на промяната“, „Постижения и продукти - личностно, образователно, професионално, социалнозначими“ (Наръчник на кариерния консултант, стр. 95 – 98)	кариерен консултант; педагогически съветник.	извън училище, ЦКО.	I учебен срок, м. март	индивидуална работа и груповая работа; професионално портфолио; информационни дни.

Форми и средства за осъществяване на връзка с пазара на труда	Първи гимназиален етап „Управление на кариерата“ – взимане на решения за кариерно развитие: VIII клас –конкурс: „История на професиите в моя род“; Форум с родители: „Професиите в моя род“; IX клас – училищен конкурс „Защо уча?“, Форум с родители: „Запознаване с професиите“; X клас – Обучение с Бюро по труда и работодатели: „Моята първа работа“; Резултати по проект: „Ученици представят професии“ с родители, представители на институции и работодатели; Втори гимназиален етап „Подготовка за заетост“- проучване на пазара на труда, умения за търсене и кандидатстване за работа: XI клас – Среща с работодатели – „Пътят към целта“ и изисквания на Пазара на труда; посещение на информационни дни за висшето образование. XII клас – Среща семинар с работодатели, Бюро по труда – „Пътят към целта“ и изискванията на Пазара на труда – преносими умения; посещение на информационни дни на висши училища. Форми на връзка с пазара на труда, които са общи за двата гимназиални етапа: • Професиографски екскурзии и проучвания Работна смянка • Учебни практики / стажове, лятна работа, доброволчество; • Проектно-базирано учене; конкурси и състезания по професии / по практически казуси, зададени от бизнеса; симулационни / ролеви игри; учебни компании; • Дни на отворени врати и представяне на училището пред кандидат-гимназисти; Демонстрационно шоу / изложение „Панаир на професиите • Посещения на професионални изложения; Дни на отворени врати,организирани от висши училища. • Семинар и изложба на ученически проекти по теми, свързани с кариерата; • Участие във Форумите на междуучилищно и регионално ниво, Форум „Трудова борса“ (общинско / регионално ниво) и Кандидатс-тудентска борса; • Създаване на ученическо портфолио. Заклучително събитие за двата гимназиални етапа: „Ден на кариерата“
--	---

Таблица 3 – Систематизираща таблица за резултати-индикатори-продукти на кариерното ориентиране в училището

Параметри	Резултати	Индикатори	Продукти
1	2	3	4
Училищна институция	- Яснота за реалните потребности на учениците от различните етапи - Системност на дейностите по кариерно ориентиране - Устойчивост на дейностите през годините - Повишаване на мотивираността и активността на учениците и младите хора при включване в дейностите по КО при спазване на принципа на изборност - Повишаване на активността на социалните партньори - Структуриране и ефективно функциониране на училищен клуб Кариера - Създаване на менторски отношения и партньорства между по-големите и по-малки ученици в училище - Създаване на организации на завършилите училището	- Проведени мониторингови проучвания – анкетни и интервюта - Разписани различните дейности в различните образователни среди - Училищна органиграма на дейности, отговорности и функции на различните партньори - Разписана специфична училищна визия за цели и задачи в областта на КО на учениците от тази институция - Структуриран и функциониращ клуб Кариера със специфични и съгласувани медиаторски и организиращи дейностите функции - Функциониращи ментори - Алумни организация в училището (организация на успешно завършилите випускници на училището) - Налични сертификати и индивидуални професиографски карти за ученици със СОП и застращени от отпадане от училище -	- Разписана на кумулативен принцип училищна Програма за кариерно ориентиране - Наличен Годишен календар на дейности по КО с традиционни и годишни инициативи - Резултати и данни от проведени крайни и начални анкетни проучвания на потребностите от КО - Налична база данни за социалните партньори в сферата - Налична база данни за професионална реализация на учениците - Налична документация отразяваща дейностите по КО – анкетни проучвания, индивидуални карти на учениците, сертификати, летописни книги - Установена и актуализираща се мрежа от ментори-ученици

Параметри	Резултати	Индикатори	Продукти
1	2	3	4
Професионално образование	Умения за гъвкави преходи при необходимост от смяна на професионалните избори-решения; професионално адаптиране и интегриране в професионална среда; умения за професионална мобилност и преодоляване на предизвикателства и кризисни кариерни ситуации	- Решени психологически въпросници за професионални интереси, способности, предпочитания и ценности; - Могат да аргументират причините за смяна на избора на професия, което е свързано със смяна и на училището; Участват в дейности за изява на професионалните си способности; - Могат да разсъждават върху плюсове и минуси на посредничеството: връзката работодатели-училище-ученик за професионална адаптация през годините на професионална подготовка; - Могат да дискутират и да вземат решения съобразно професионални ценности, професионална култура, професионален менталитет; - Могат да представят продуктов еквивалент на свои професионални практически дейности, свързани с бъдещата им реализация.	- Преминати са успешно четири теми от програмата по кариерно ориентиране със съответните продукти и материали в тях свързани с диагностика на интереси-способности; подкрепа за вземане на решения, изработване на кариерен план; проведени индивидуални консултации по кариерно ориентиране; - На базата на решените въпросници – получена обективна и надеждна информация от ученика за неговите професионални интереси, способности, предпочитания и ценности.
Кариерно ориентиране за ученици със специални образователни потребности	- Позитивно себевъзприемане, осъзнаване на силните качества и способности; - Повишено доверие в себе си и самостоятелност при вземане на решения за собственото бъдеще дори и в краткосрочен план Изграждане на реална самооценка за приложимост и реализация на пазара на труда; Самосъзнание за личностен потенциал и ценност; - Умения да презентира личния си потенциал и да работи за неговото развитие; Привлечени социални партньори и семейна среда; - Училищна интеграция и постепенна социална и професионална интеграция и адаптация	- Могат да представят себе си с положителните си силни страни и качества и с проблемите, които имат и които ги затрудняват в определени дейности - Могат да формулират конкретни свои професионални цели и цели за развитие – образователно и професионално - Могат да формулират и аргументират свои мечти Осъзнава фактори, които му пречат или собствени грешки, предразсъдъци - Могат да изработват краткосрочни кариерни и професионални планове - Могат да изработват различни и повече от един варианти на своето развитие - Имат определени изявени предпочитания към определени трудови дейности - Показват повишена активност в трудови, училищни, социални изяви чрез формирани конкретни социални умения	Преминати са успешно четири теми от програмата по кариерно ориентиране със съответните продукти и материали в тях свързани с диагностика на интереси-способности; подкрепа за вземане на решения, изработване на кариерен план; проведени индивидуални консултации по кариерно ориентиране

Параметри	Резултати	Индикатори	Продукти
1	2	3	4
Кариерно ориентиране за ученици застрашени от отпадане от училище	- Повишена мотивация за образование чрез опознаване ценността и значимостта на определени професии, съответни на техните интереси и способности; - Формирани умения за общуване с връстници и хора от различни професии и поколения; - Стабилизиране на личната себепредстава за наклонности интереси способности; - Формиране на умения за планиране и поемане на лична отговорност за образователното си и професионално бъдеще	- Осъзнава фактори, които му пречат или собствени грешки, предразсъдъци; - Могат да изработват краткосрочни кариерни и професионални планове; - Могат да изработват различни и повече от един варианти на своето развитие; - Имат определени изявени предпочитания към определени трудови дейности; - Показват повишена активност в трудови, училищни, социални изяви чрез формираните конкретни социални умения; - Проучване и осмисляне на различни алтернативи за професионално и образователно развитие; - Информираност за професии, при които входящото минимално образователно равнище не изисква завършена образователна степен или предполага по-ниска такава.	Преминати са успешно четири теми от програмата по кариерно ориентиране със съответните продукти и материали в тях свързани с диагностика на интереси-способности; подкрепа за вземане на решения, изработване на кариерен план; проведени индивидуални консултации по кариерно ориентиране

II. ОТГОВОРНОСТИ И ЗАДАЧИ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ В УЧИЛИЩЕ И НА КАРИЕРНИТЕ КОНСУЛТАНТИ В ЦКО ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА

1. Интегрираност на услугите по кариерно ориентиране

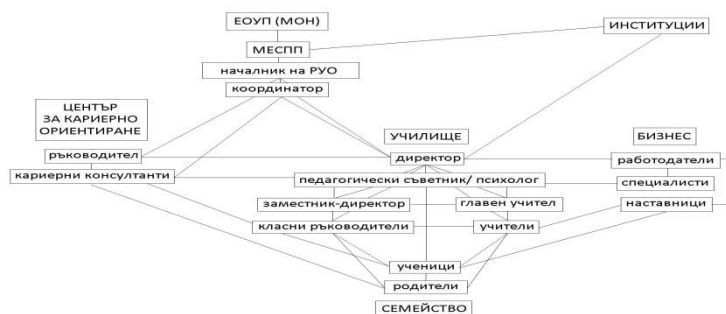
Кариерните услуги, свързани с информиране, консултиране и обучение, е необходимо да бъдат интегрирани не само помежду си, а и с други информационни и консултантски услуги. Интегрираните кариерни услуги предоставят по-добри възможности за придобиване на знания и умения, нужни за съзнателното планиране на кариерата.

Принципът за работа „в мрежа“ определя основните субекти на консултантското взаимодействие като множествени партньори: от една страна личността, но от друга – държавни институции; училища – учители, класни ръководители, училищни ръководства, специалисти по кариерно консултиране (психолози, педагогически съветници, специални педагози, социални педагози, медицински специалисти, социални работници, в детски педагогически стаи); социални партньори – родители, бизнес-партньори, спонсори, неправителствен сектор, частни лица и субекти.

Таблица 6 – Отговорни институции в сферата на кариерното ориентиране

Основни дейности	Основни институции	Допълнителни/подкрепящи институции
1	2	3
Кариерно информиране	Кариерни центрове, училища, бюра по труда	Центрове за работа с деца, неправителствени организации, бизнес организации
Кариерно консултиране	Кариерни центрове, училища, бюра по труда	Центрове за работа с деца, неправителствени организации, частен сектор, професионално-информационни центрове
Кариерно обучение	Училища, центрове за професионално обучение, кариерни центрове	Центрове за работа с деца, неправителствени организации, частен сектор

В този процес на взаимни действия еднакво важни са усилията както на кариерните консултанти, на учителите, на директора на училището, така и на родителите, на работодателите, дори на медиите, които могат да популяризират инициативите и практиките по кариерно ориентиране и консултиране.

Фигура 1.

Обща органиграма на професионално функционално взаимодействие в процеса на изпълнение на

Програмата

Схемата обединява и показва най-важните участници в процеса на кариерно ориентиране. В центъра е училищната институция с отговорното включване на директора, учителите, учениците, класните ръководители, педагогическите съветници (психолози в училище). Училището работи в тясно партньорство с кариерните консултанти от Центровете за кариерно ориентиране, които съдействат за реализиране на училищните програми за кариерно ориентиране и предлагат специализирана информация и помощ.

2. Дейности на специалистите по кариерно ориентиране

Основни участници и техните роли и отговорности в изпълнението на Програмата за кариерно ориентиране на ниво училище са представени в таблицата 13.

Таблица 7 – Основни участници в изпълнение на Програмата за кариерно ориентиране на ниво училище

1	2
	Изпълняват Програмата за кариерно ориентиране на ниво училище. Училищният екип включва следните участници: • Директор на училището – ръководител на педагогическия екип; • Педагогически съветник/ психолог – координатор на дейностите по кариерно ориентиране на ниво училище; • Ресурсен учител – отговорник за дейностите по кариерно ориентиране на ученици със СОП; • Заместник - директор по учебната дейност - отговорник за координацията на класните ръководители; • Главен учител - отговорник за координацията на учителите. В реализацията на Програмата се включват всички учители и класни ръководители. <u>Директор на училището - Ръководител на педагогическия екип в училище:</u> Формира педагогическия екип в училище и организира работата му по изпълнение на Програмата: • Осигурява условия за провеждане на дейности по Програмата за кариерно ориентиране на ниво училище. • Осъществява контакти с външни партньори, които имат отношение към дейностите по кариерно ориентиране на ниво училище – работодатели, специалисти, представители на НПО. • Представя резултати и разработени практики за кариерно ориентиране на учениците на училищно ниво, прави предложения за промени на Програмата за кариерно ориентиране на училищно ниво. • Организира и контролира дейностите за реализиране на Програмата за кариерно ориентиране; • Оперира с част от училищния бюджет за съответни дейности; • Носи отговорност за резултатите на училището при реализирането на Програмата за кариерно ориентиране; <u>Заместник – директор:</u> Осигурява сътрудничество между училището и работната среда извън него така, че учениците да имат възможност да формират конкретен опит, необходим за по-нататъшното им образование или кариерно развитие. Координира и съгласува с Директора изпълнението на дейностите по кариерно ориентиране на училищно ниво с училищния екип <u>Педагогически съветник/ психолог</u> – координатор на дейностите по кариерно ориентиране на ниво училище; Участва пряко в дейностите по кариерно ориентиране на учениците – от входяща до изходна диагностика на резултатите и индикаторите по реализация на Програмата; прави предложения за промени на Програмата за кариерно ориентиране на училищно ниво. • Подпомага учениците при усвояване на умения за самопознание, формиране на реална самооценка и осъществяване на самостоятелен избор за кариерно и личностно развитие; • Посредничи и насочва учениците и техните родители към специалисти от Центровете за кариерно ориентиране; • Консултира ученици и техните родители при избор на училище и професия и при осъществяване на преход към образование или пазар на труда; • Консултира и предоставя методически насоки на класни ръководители и учители по въпросите, свързани с кариерното ориентиране и развитие на учениците, съгласно дейностите по Програмата за кариерно ориентиране на ниво училище; • Участва в организирането и провеждането на всички училищни, класни и извънкласни форми на работа по кариерно ориентиране. • Обобщава резултатите от проучванията на интересите на учениците, предложенията на учениците и обратната връзка от страна на учителите и класните ръководители. • Предлага на директора и педагогическия екип промени в Училищната програма и Годишния календар на дейностите по кариерно ориентиране.
Участник	Отговорности и задачи

1	2
	Главен учител - отговорник за координацията на учителите. • Реализират дейностите, предвидени по Програмата за кариерно ориентиране на учениците в училище; • Съдействат и подпомагат педагогическите специалисти от училището • Участват в изпълнението на Програмата на училищно ниво; • Правят предложения за промени на Програмата за кариерно ориентиране на училищно ниво. • Интегрират знанията за кариерно ориентиране по учебни предмети; • Подпомагат учениците и техните родители в ориентацията и избора на учебно заведение, ръководени от потребностите и способностите на ученика; • Осъществяват връзка и информират класен ръководител, педагогически съветник и родител за кариерния избор на ученик; • Подкрепят индивидуално учениците при избора им на по-нататъшното образование; • Информират и насочват учениците преди следващ етап от тяхното образование и предоставят информация за професионални области (съобразно квалификацията си), като се фокусират върху възможностите и показаните способности на учениците; • Участват в организирани училищни и извънучилищни инициативи свързани с кариерното ориентиране (дни на кариерата/професията, дни на отворените врати, разяснителни кампании за ученици и родители, информационни борси за специалности и професии и др.).

Технология за реализиране на Програмата за кариерно ориентиране на учениците на ниво училище

Предложената последователност представя в обобщен вид технологията за реализирането на Програмата за кариерно развитие на учениците на ниво училище:

- Провеждане на входящи **проучвания/анкети на интересите и потребностите на учениците от кариерно ориентиране** от класните ръководители; обработване на резултатите от проучването от педагогическия съветник с цел допълване и адаптиране на училищната Програма и изготвяне на Годишен календар на дейностите по кариерно ориентиране (при необходимост - за тяхното оптимизиране). *(училищен екип)*.
- Събиране и анализиране на **мнения и предложения от педагогическите специалисти** в училище от педагогическия съветник съвместно с главните учители. *(училищен екип)*.
- Събиране и анализиране на **мнения и предложения на родителите**. Съставяне на база данни от класния ръководител с родители, които желаят да се включат в дейностите по реализиране на Програмата *(училищен екип)*.
- **Изготвяне на Програма и Годишен календар на дейностите по кариерно ориентиране за следващата учебна година.** *(юли-август, училищен екип)*.
- **Подготовка за реализация на Програмата** – обучения на учители и класни ръководители от педагогическия съветник; методическо и ресурсно осигуряване; установяване на връзки с работодатели и другите партньорски институции от директора на училището с цел участие в дейностите по реализиране на Програмата. *(юли-август-септември, училищен екип)*.
- **Приемане на Програмата и Годишния календар** на дейностите по кариерно ориентиране от Педагогическия съвет на училището, съгласувани с Обществения съвет и училищното настоятелство. *(м. септември, директорът на училището)*.
- **Представяне** на Програмата и Годишния календар на дейностите на училищните електронни портали. *(м. октомври, директор, училищен екип, класни ръководители)*.
- **Изпълнение на Програмата** *(м. септември – м. май)*.
- **Реализиране на дейностите по Програмата** *(м. октомври – м. май)*.
- **Провеждане на изходящи проучвания/анкети сред учениците** от класните ръководители и анализ на анкетите от педагогическия съветник – ниво на удовлетвореност от участието в Програмата. *(май-юни, училищен екип)*.
- **Отчитане на резултатите на ниво училище** - анализ и предложения за актуализиране на ПрПрограмата Програмата Програмата *(м. юни, училищен екип, директор)*.